

GRÆSENDE DYR SOM NATURPLEJERE I ET NORDISK PERSPEKTIV

STØTTET AF

Kvægafgiftsfonden

Naturpleje på Island - Refleksioner fra konference om naturpleje i de nordiske lande.

I en uge midt i september 2016, blev der afholdt en konference på Island under titlen "Grazing in a changing Nordic region". Her følger et kort sammendrag om udfordringer med fåregræsning på Island og refleksioner om den danske naturforvaltning.

AF HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES OG EVA SØNDERGAARD, TEKNOLOGISK INSTITUT

Island er et land præget af gamle traditioner for store fårehold, hvor fårene græsser stort set overalt på øen. Historie, kultur og traditioner omkring fårenes betydning og deres rolle for landbruget gennem århundreder er her afgørende for at forstå den udvikling, der har været i landet. Først i løbet af de sidste 10 – 15 år, er der for alvor sat undersøgelser i gang, for at se på effekten for naturen af græsning med de mange får.

Afgræsning med får på Island bygger på gamle traditioner, hvor får græsser over det meste af øen.

Foto: Heidi Buur Holbeck, SEGES.

Det viser sig, at man faktisk ved meget lidt om effekten og konsekvenserne af græsningen. Nyere undersøgelser viser, at der er store problemer med overgræsning. Græsningen hæmmer den naturlige vegetation, da fårene bider hårdt, samtidig med, at den meget næringsfattige og sårbare vegetation, der i forvejen vokser langsomt under de barske klimatiske forhold på Island, betyder, at planternes vækstbetingelser forringes. En stor og alvorlig afledt effekt er, at der som følge af den intensive græsning opstår alvorlige problemer med erosion. Et problem der går mange år tilbage, og hvor skaderne er store og varige.

Der er brugt mange penge på at plante træer for at hindre erosion, men det har kun fungeret sporadisk, og der er ikke lavet nogen systematisk planlægning af plantningen. Til trods for at fåreavlerne generelt har ændret på græsningsintensiteten- og systemet, så langt færre dyr nu kun går ude på naturarealerne i ca. 3 måneder om sommeren og derefter ca. 3 måneder omkring gården og herefter er på stald, frem for tidligere, hvor et markant højere antal af dyrene græssede året rundt, så er overgræsning stadig et stort problem.

En af de helt store udfordringer er, at der ikke er nogen restriktioner for antal af får og hvor de græsser. Landmændene kan blot sætte deres dyr ud, hvor de vil på statens arealer. I det åbne landskab går fårene frit rundt. Ofte med udgangspunkt i hvor familiens dyr har gået gennem generationer. Der er derfor ingen planlægning og regulering af græsningssystemerne. Så staten kan ikke styre, hvor dyrene græsser og i hvilket antal. Samtidig mangler der koordinering af græsningen, ligesom der er behov for langt bedre information til landmændene om effekterne af græsningen.

I dag er økonomien i fåregræsningen meget dårlig, og antallet af får er da også faldet, men uanset den dårlige økonomi fortsætter mange landmænd med fårehold – nok i høj grad fordi det er en tradition. Staten giver et stort tilskud til fåregræsningen, og landmændene er helt afhængige af deres tilskud, på ca. 600 kr. pr. får.

PLANLÆGNING

Flere af de islandske forskere og personer fra myndighederne, som deltog i konferencen gav udtryk for, at der er behov for langt mere viden på flere niveauer – både i forhold til at vurdere langtidseffekterne af forskellige græsningssystemer, men i høj grad også for at få mere viden ud til landmændene omkring naturpleje.

En vej til at sikre en bedre beskyttelse af naturarealerne kunne være at ændre det nuværende tilskudssystem, så tilskuddet fremover blev givet til naturpleje frem for antal dyr. Det kunne f.eks. gøres med udgangspunkt i en mere holistisk tilgang, hvor landmændene blev inddraget og afgræsningen blev planlagt ud fra, hvad der gav bedst naturfaglig mening. Desuden var der ønsker om, at der blev foretaget monitoring med enkelte udvalgte indikatorer, der kunne tage udgangspunkt i at sikre hele økosystemet.

Overgræsning af de meget næringsfattige plantesamfund er et stort problem på Island.
Foto: Heidi Buur Holbeck, SEGES.

MANGLENDE MÅL

Island er ikke medlem af EU, så her kan EU ikke få skylden for tilskudssystemer m.m. der ikke fungerer hensigtsmæssigt. Selv uden et tungt EU system er det svært for islændingene at ændre radikalt på det nuværende tilskudssystem, som i høj grad bygger på gamle traditioner om fårehold.

Selvom forholdene i Danmark og resten af de nordiske lande er meget anderledes, virker de

islandske problemer på en eller anden måde nærværende, relevante og genkendelige. Det giver stof til eftertanke, hvorvidt vi i Danmark forvalter naturen ud fra mål og viden eller om også vores system i høj grad er styret af tilskud og regler frem for konkrete mål.

DANSKE UDFORDRINGER SET I ET STØRRE PERSPEKTIV

Målene for den danske naturforvaltning er senest formuleret i "Landbrugs- og Fødevarerpakken", samt "Danmarks biodiversitetsstrategi 2014-2020". De politiske mål for biodiversitet i Danmark bygger i høj grad på, at indsatsen skal ske via indgåelse af frivillige aftaler med lodsejere under tilskudsordningen "Pleje af græs- og naturarealer", samt antal ha i Natura 2000 projektordningerne.

I Natura 2000 områderne er der en overordnet målsætning for, at de udpegede arter og naturtyper skal sikre gunstig bevaringsstatus, men der er ingen tidsfrister på, hvornår dette mål skal være opfyldt. Landmænd kan søge tilskud til pleje med forpligtigelse til enten at tage slæt eller afgræsse naturarealer. Det betyder i praksis følgende:

- At ansvaret for plejen af mange af de mest værdifulde naturarealer ligger hos private lodsejere. Det gælder både i forhold til, om naturarealerne overhovedet bliver plejet, men også hvordan de bliver plejet.
- Med tilskuddet til naturpleje følger ingen faglige anvisninger på, hvordan plejen bør foretages ud fra viden om de arter, der er til stede på arealerne. Dvs. at plejen helt overvejende bliver foretaget ud fra målet om, at de generelle forpligtigelser i tilsagnet bliver overholdt.
- Kommuner og lokale enheder af Naturstyrelsen har kun i ringe grad ressourcer til at rådgive landmænd om de naturværdier, der er på de arealer, som landmændene har ansvaret for at pleje.

Dyreholdere og lodsejeres forvaltning af de mest værdifulde naturarealer i Danmark overlades derfor i høj grad til dem selv, hvor de efter bedste evne og ud fra en praktisk og driftsøkonomisk vinkel forvalter arealerne. Det er derfor helt afgørende for lodsejerne, at det er muligt at få en fornuftig økonomi i naturplejen, og at det er praktisk muligt at gennemføre plejen. Det er dog ikke givet, at den pleje der foretages, er tilstrækkelig målrettet til, at det gavner de sjældne og truede arter på arealerne.

NATURPLEJE MED UDGANGSPUNKT I KONKRET FORVALTNING

På konferencen var der flere indlæg fra forskellige nordiske lande, der handlede om, hvordan man sikrer optimal pleje af naturen og hvordan landmændene får et godt kendskab og forståelse for målene med plejen.

Ligeledes blev det på konferencen diskuteret, hvordan der kan etableres effektmålinger med udgangspunkt i udvalgte langtidsholdbare indikatorer. Så set i nordisk perspektiv, er det en

generel udfordring at inddrage landmænd mere aktivt i en konkret målrettet pleje af naturen. Fra tidligere besøg i Skåne er det et indtryk, at man her arbejder med en mere målrettet pleje og med en større inddragelse af landmændene, idet der her bliver udarbejdet konkrete plejeplaner for de enkelte naturområder. Læs mere om naturforvaltning i Skåne [her](#).